

חנייה ראשונה בסוכות

הרב שמעון קליין

מתי והיכן ישבו ישראל בסוכות?

"בַּסֹּכֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֹּכֹת: לְמַעַן יָדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֹּכֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כ"ג, מ"ב-מ"ג).

בפסוקים אלו מצוים ישראל על הישיבה בסוכה. ייעודה של הישיבה: 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ממצרים'. באילו סוכות מדובר? מהו המועד או ההקשר בו ישבו ישראל בסוכות? יש המצביעים על סוכות בהן ישבו ישראל בשנות הנדודים במדבר¹. קשה להלום זיהוי זה בפשוטו של מקרא, מכיוון שאין ולו פסוק אחד המתאר ישיבה בסוכות במהלך נדודי המדבר. מנגד - ישנם פסוקים רבים המתארים את העם כמי שיושב באוהלים, החל מן השנה הראשונה ועד ערב הכניסה לארץ². תמוה לחשוב על אירוע שאינו חשוב דיו כדי להזכירו בכתוב, ומאיך נוסד בעקבותיו מועד חשוב כל כך כחג הסוכות.

נראה שהתיאור "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" מקפל בתוכו סיפור אחר. 'תוך כדי הוצאתכם מארץ מצרים ("בְּהוֹצִיאִי"), הושבתי אתכם בסוכות, אומר הקב"ה, וכעת זהו הזמן להתמקד בישיבה זו. מילים אלו מזמינות את הלומד אל פסוקי ספר שמות, אל תיאורי היציאה ממצרים, לזהות לצדם התרחשות נוספת, משמעותית דיה כדי לייסד בעבורה מועד ורגל - אחד משלושת הרגלים.

בשורות הבאות נפתח את הפסוקים בספר שמות, ונבקש להבין מה בדיוק היה שם.

חנייה ראשונה

"וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סִפְתָּה כָּשֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטֹּף" (שמות י"ב, ל"ח). בפסוק זה חוברות זו לזו שתי התרחשויות. היציאה ממצרים, ולצידה - החנייה הראשונה. ממצרים גורשו בני ישראל, ומיד הם נעצרים בסוכות, לאפות ולאכול את המצות³. האם היו בחנייה זו סוכות? מסתבר שכן. אך מתבקש הוא לקשור

1 ראה לדוגמה בדברי הרשב"ם: "למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". אבן עזרא: "כי בסוכות - שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה וכן מנהג כל המחנות. והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים".

2 לדוגמה בסיפור המן: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְקִטּוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ עֹמֵר לְגִלְגֵּלֶת מִסֵּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשֶׁר בְּאֵהָלוֹ תִקְחוּ" (שמות ט"ז, ט"ז), דרך התיאור לאחר חטא העגל "וַהֲיָה כִּצְאֹת מִשָּׁה אֶל הָאֵהָל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֵהָלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מִשָּׁה עַד בָּאוּ הָאֵהָלָה" (שמות ל"ג, ח'), ועד התיאור בספר יהושע של העם הניצב בעבר הירדן כשהוא עומד לחצות אותו ולהיכנס אל הארץ "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָעָם מֵאֵהָלֵיהֶם לְעֵבֶר אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַפְּהָנִים נִשְׂאֵי הָאָרוֹן הַבְּרִית לִפְנֵי הָעָם" (יהושע ג', י"ד) וכן במקומות רבים נוספים.

3 כעת הם אופים את הבצק שנשארו אותו עמם ממצרים: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְתַּת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמֵּץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם (שמות י"ב, ל"ט).

את שם המקום 'סוכות' אל הסוכות שהיו מצויות בו⁴. עוד מסתבר, שהימצאותן היא שכיוונה את העם אל המקום עוד בטרם הגיעם אליו (כך עולה מן הייחוס - "וַיִּסְעוּ סֻכֹּתָהּ"⁵). כאמור, כך עולה גם מפסוקי ספר ויקרא: "כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", המדברים על הישיבה בסוכה כמי שהתקיימה תוך כדי היציאה ממצרים, וכמו מצביעים בכך על הסוכות בהם ישבו בעת חנייתם הראשונה.⁶ **מדוע ישיבה או חנייה בסוכות היא סיבה לייסודו של חג? במה חשיבותו של האירוע?**

כפי שצוין, מועד הישיבה בסוכות הוא במקום חנייתם הראשונה. קודם לכן הם יצאו בחיפזון, ולא יכלו להתמהמה, והנה כעת הם נחים: "וַיֵּאָפוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְתַּיִם מִצּוֹת כִּי לֹא חָמַץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם" (ב, ל"ז; ל"ט). העם מתמהמה, והמנוחה בה הוא נתון מזמנת אותו לעמדה נפשית ורוחנית חדשה.

בשורות הבאות נקרא בפסוקים ונבקש לזהות מהו טיבה של עמדה זו.

עמדה חדשה של העם

וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סֻכֹּתָהּ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מֶטֶף: וְגַם עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקֶּנֶה כְּבַד מְאֹד: וַיֵּאָפוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְתַּיִם מִצּוֹת כִּי לֹא חָמַץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם: וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַיְהִי מִקֶּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: לֵיל שְׁמַרְיָם הוּא לַה' לְהוֹצִיאֵם לַה' שְׁמַרְיָם לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם (שמות י"ב, ל"ז-מ"ב).

בפסוקים אלו מתואר מסע העם לסוכות, ומיד לאחר מכן פותח הכתוב בסקירה. הסקירה מתאימה למצב בו הם נתונים - בחנייה, המזמן סוג של סיכום ביניים, והיוודעות לתמונת המצב מן ההווה ומן העבר. בהתאם - מדברים על מספרים וגם מתייחסים לשאלה - 'מי ומי ההולכים?'. התשובה היא: בני ישראל, גם ערב רב העולה עמם, וגם צאן ובקר ומקנה. המחנה על תכולתו מתפנה כעת לאפות מצות, שהרי ממצרים הם גורשו ועד כה לא יכלו להתמהמה. המקרא אינו מסתפק בכך, והסקירה ממשיכה בתנועה לאחור: "וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם

4 בדומה לשם המקום 'סוכות' בספר בראשית, המשקף את העובדה שהיו קיימות בו סוכות: "וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָהּ וַיָּבֵן לוֹ בַּיִת וַלְמִקְנֵהוּ עִשָׂה סֻכַּת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכּוֹת" (בראשית ל"ג, י"ז). דימוי נרחב לסוכות יעקב עשוי לזהות את הסוכות כמי שנבנו על ידי העם בעת חנייתם. אפשרות נוספת היא לומר שהיו הסוכות נתונות מכבר במקום זה.

5 מעין ההבדל שבין הליכה 'אל הבית' וכנגד הליכה 'הביתה', או - הליכה 'אל ירושלים', וכנגד הליכה 'ירושלימה'. בשני האחרונים הה"א מציינת מגמה. ה'בית' ו'ירושלים' הם מבוקש שאליו מכוון ההולך כבר מראשית דרכו.

6 אם נקבל את דבר הימצאותן של סוכות במקום, אזי קריאתו על שמן כמוה כהצבעה על חשיבותן. החשיבות יכולה להיות קודמת לאירוע הנוכחי, והיא יכולה להיות בעקבותיו ובהקשר למצווה שנקבעה לדורות. לצד החשיבות בקריאת השם, אין להתעלם משתי עובדות: 1. הכתוב אינו מזכיר במפורש את דבר הימצאותן של סוכות במקום. 2. לא נזכרת חנייה מפורשת במקום, בשונה לדוגמא מן החנייה השנייה: "וַיִּסְעוּ מִסֻּכַּת וַיִּחַנּוּ בְּאֵתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר" (שמות י"ג, כ). בפרק 'מה בין פסח לבין סוכות' ננסה להבין מדוע.

שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". בכך ניתנת תשובה לשאלה 'כמה שנים היה העם במצרים? עצם היום בו הם נתונים, הופך גם הוא להיות נושא: היום שהוא מקץ ארבע מאות ושלושים שנה מקבל כעת משמעות היסטורית, וחשיבותו היא לה' ולישראל גם יחד: "לִיל שְׁמֵרִים הוּא לְה' לְהוֹצִיאֵם לְה' שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם".

מהו ערכה של סקירה זו? בעקבות יד ה' החזקה שליוותה אותם בעת צאתם ממצרים, נעצר העם כעת, מתבונן במתרחש, ואל עולמם באה תנועת נפש חדשה. עמדה זו היא חידוש ביחס ל"קוצר הרוח" שבעבודת במצרים וביחס ל"חיפזון" בו היו נתונים בשטף היציאה. עמדה זו מאפשרת להם לטעום בפעם הראשונה את טעמה של החירות שזה עתה זכו לה.

כך בשלב ראשון, שהנושא בו הוא - הפרספקטיבה המזמנת את הסיכום. בהמשך, מצווה ה' את משה פעמיים, וגם בחלקים אלה ישנו ביטוי לעמדה החדשה בה נתון העם כעת - במקום חנייתו הראשונה.

7 בציווי הראשון מצווה ה' את משה ואהרן על חקת הפסח: "זאת חקת הפסח כל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְאֹכַל בֹּרֶךְ - בן נכר לא יאכל את קרבן הפסח, כמוהו העבד שלא נימול, תושב שכיר וערל. במובן הפשוט פרשייה זו מתייחסת אל העתיד - אל פסח דורות, שהרי העם נתון כעת בחנייה בסוכות - בט"ו בניסן, לאחר שכבר סיים לאכול את הפסח. והנה, בעקבות החנייה בסוכות, פונה הקב"ה ומזמן את העם לעמדה חדשה נוכח הקרבן שכבר אכלוהו: ישנם אנשים (תושב ושכיר), וישנה עמדה רוחנית (ערלות), שמי שנתון בהם לא יאכל את קרבן הפסח. לא מובנים מאליהם הם ציוויי הבדלה אלה, שהרי עד כה היו נתונים במצרים בקרבה ובשייכות אל בן הנכר ואל הערל. בשונה מן הציווי הראשון למשה על קרבן הפסח (בתחילת פרק י"ב) המתמקד בהלכותיו, כעת הנושא הוא - האדם הראוי לאוכלו. מעבר זה אל המפגש עם הזהות ואל העמדה הפנימית המאפשרת את אכילת הקרבן היא חידוש שבא לעולם בעת חנייתם בסוכות. ציווי נוסף מזמן את משה ואת העם לעמדת יצירה, שקודם לכן לא התודעו אליה: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קִדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל בְּאֶדְם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא" (שמות י"ג, א'-ב'). הקב"ה מצווה את משה לקדש כל בכור באדם ובבהמה, ובעקבות הציווי פונה משה אל העם (שם ג-טז). אילו נשאל לומד - 'מה עשוי להיות תוכן דבריו אל העם? מסתבר שתשובתו הייתה מעין זו: ה' ציווה את משה לקדש כל בכור, ומצופה שמשה יעביר את המסר כמות שהוא אל העם. אמנם, הבכורות נזכרים בדברי משה, אלא שבשונה מן המצופה נאוומו מכיל רכיבים רבים נוספים. הנאום נפתח בזיכרון יציאת מצרים: "זָכֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצִאתָ מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים" (שם, שם), ובהמשכו מדבר משה על חמץ ועל מצה, על הגדה לבן ועל אות וזיכרון על היד ובין העיניים. רק בתום 'מסע ארוך' הוא שב אל הדיבור הא-להי במקורו, ומצווה על הבכורות. הציווי ארוך מן המקור, ואף שונה ממנו במידה רבה: "וְהָיָה כִּי יִבְאֶרְךָ אֵל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי פֶאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאַבְתֶּיךָ וּנְתַנָּה לְךָ: וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיַד תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזֶּק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים: וְהָיָה כִּי הִקְשָׁה פְרַעֲהוּ לְשַׁלְּחַנוּ וַיַּהַרְגֵהוּ ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר בְּהֶמָּה עַל כֵּן אָנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה: וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֻזֶּק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם" (שמות י"ג, י"ב-ט"ז). פער ניכר קיים בין הציווי הא-להי במקור, לבין ציווי משה אל העם: ה' דיבר על קידוש בכורות שאינו מותנה בדבר, משה מדבר על קידוש בכורות לאחר הכניסה אל הארץ. ה' דיבר על קידוש, ואילו משה מדבר על העברה ופדיון. ה' דיבר על בהמה באופן כללי, ואילו משה מבחין בין בהמה טהורה לבין חמור.

פער זה הוא דוגמה לתחום המהווה את אחד הצירים המרתקים, היפים והעמוקים במקרא. בכל מקום שכתוב שה' מצווה, ולצד הדיבור מופיע תיאור של מימוש הצו או מסירתו על ידי נביא - קיים ביניהם פער מהותי, משמעותי. כשאין פער, אין למקרא צורך לחזור ולתאר את הסיפור כפי שהיה. די לומר את הציווי, ולאחריו - "ויעש כן" או "ויאמר כן אל העם". חזרה פירושה הזמנה להקשבה, וכשבאים להקשיב מגלים פערים שלא יאומנו. מבט זה על נאום משה יכול לשמש כקצה חוט להבנת ההבדל הקיים בין דיבור היוצא מפי הגבורה, לבין דיבור המשויך אל משה. הראשון מגלם מבט גבוה, ממרומים, ואילו באחרון משוקע העיבוד של משה - נקודת מבט אנושית המזמנת את דבר ה' אל מחוזות החיים ועומקיהם. פער זה הוא מעין הפער שיתקיים לימים בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. ציווי א-לוהי המכיל אמירה גבוהה, ראשונית, נטולת הקשר, ולצידו פינוי מקום לאדם, ולימים - לחכמי תורה שבעל פה לרקום את רקמות החיים.

בחזרה אל הציווי בספר ויקרא

כעת ניתן לחזור אל פסוקי ספר ויקרא, ולזהות בהם פנים חדשות: "בסכות תשבו שבעת ימים" מצווה התורה, ומעניקה לישיבה משמעות: "למען למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים". זו לצד זו מתוארות שתי פעולות: הישיבה בסוכה, והקשר בו היא התקיימה - בעת היציאה ממצרים. הקשר זה, מצביע על יחסי גומלין המתקיימים בין השתיים, ומעין היחס שבין 'ויסעו' לבין 'ויחנו'. **יציאת מצרים מגלמת את המעשה הא-לוהי שלווה ביד חזקה אותות ומופתים, ואילו הישיבה בסוכות מגלמת את מקום החנייה - בה ישבו, נחו, אכלו וחשו את עצמם.** שתי הפעולות מיוחסות לקב"ה: "הושבתי", "בהוציאי", אך בכל אחת מהן השיוך הוא אחר: היציאה ממצרים אופיינה בנוכחות מועצמת של א-לוהים, ואילו הישיבה בסוכה התאפיינה באיפשוור ובפינוי מקום לתהליכים האנושיים שהתקיימו בה⁸. לימים שתי העמדות מוצאות את ביטויין בשני חגים שונים. חג הפסח/המצות כמי שמנציח את היציאה ממצרים - "בהוציאי", וחג הסוכות כמי שמגלם את התנועה הנוספת הנלווית אל היציאה - "הושבתי", בעצירה, ובהפנמה האוצרים בתוכם את הסיפור הפנימי, התודעתי, הנחגג בחג זה⁹.

ובחזרה לציווי על הבכורות: מה בין הבכור עליו מצווה א-להים לבין הבכור בתפישת משה? א-להים פוקד בציווי גולמי לקדש כל בכור באדם ובבהמה, כי 'לי הוא' אביו של הבכור אינו מהווה נושא, מידת שיוכו אל הקודש אינה מוגדרת, וגם אחיו אינן נזכרים. והנה בא משה מייצר הקשרים וחושף את עומקיו של הציווי: בדבריו הוא פונה אל האב הפודה את בנו (וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בןך...), והוא גם פונה אל בעליה של הבהמה ("וכל פטר שגור בהמה אשר יהיה לך"); תחת פעולה של קידוש, הוא מדבר על מעבר מרשות לרשות, וגם על פדיון - המשיב את הבכור אל חיק המציאות; בניגוד להתמקדות הראשונה בבכור כשלעצמו, הפרספקטיבה בדברי משה מתייחסת אל כלל הבנים: "וכל בכור אדם בבניך תפדה". הווה אומר: לא עילוי אישי של הבכור הוא הנושא, כי אם עילויה של המשפחה כולה, אליה שב הבכור בפדיונו והיא המשמשת מושא להתרחשות כולה. שיוכם של כל אלו אל התקופה שלאחר הכניסה אל הארץ, מוסיף ממדים והקשרי עומק נוספים למצווה זו.

תופעה זו, במהלכה א-לוהים אומר אמירה גולמית למשה, ומשה מציע אותה בתכולתה הרחבה בפני העם, היא חידוש שמש והעם נחשפו אליו כעת - עם היציאה ממצרים, בעקבות הפרספקטיבה החדשה אליה הם נודעו (בפרק י"ב לדוגמא קיימת תופעה דומה שבמהלכה משה מצטווה על קרבן הפסח [שמות י"ב, א-ד], ולאחר מכן הוא מצווה עליו לזקני ישראל [שם כא-כח]. אלא ששם התהליך הוא הפוך: דיבור ראשון א-לוהי ארוך, ודיבור של משה אל העם - קצר. הראשון רב משמעי, באחרון דיבור משה משמש כמעין הוראות מעשיות אל העם).

8 שאלה מתבקשת: מדוע משויכת ההושבה אל הקב"ה - "בסכות הושבתי את בני ישראל", שהרי מהותה היא התהליך האנושי המתקיים בעם בעת המנוחה והחנייה? כמה נקודות ציון בדרך אל התשובה: 1. בניגוד לסיפור יציאת מצרים שבחומש שמות, בו נזכר שוב ושוב המעשה הא-לוהי הישיבה בסוכות אינה משויכת אל הקב"ה בחומש זה. 2. בהתאם, בספר שמות קיים ציווי א-לוהי מפורט על חג הפסח וחג המצות, אך לא קיים ציווי מקביל על הישיבה בסוכה. 3. שתיקה כפולה זו מעידה על כך שמנקודת מבט של ספר שמות הישיבה בסוכות לא נתפשת כמצווה וכסיבה לחג ולמועד. 4. התייחסות אל הישיבה בסוכה כאל מצווה התחדשה בספר ויקרא, ובהתאם משויכת ההושבה בחומש זה אל הקב"ה. ללא שיוך זה היה האירוע נשאר באנושיותו ולא מקבל צביון של מצווה. 5. השיוך בספר ויקרא הוא ביטוי נאמן לנקודת המבט המיוחדת את הספר, ועל פיה - המציאות כולה נתונה ברשותו של הקב"ה ולא ברשות האדם. ראה על כך במאמרי "בפתחו של ספר ויקרא" - בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) שליד ישיבת הר עציון. 6. הלשון "הושבתי" משקפת נקודת מבט של ספר ויקרא, והיא אינה מהווה תחליף לתיאור הפיזי של המציאות המצוי בספר שמות. הרכבה של שתי נקודות המבט, משווה ללשון "הושבתי" שבספר ויקרא משמעות מופשטת, על פיה הקב"ה נתפש כמי שאיפשר לתהליך המתואר בספר שמות להתקיים.

9 בפסוק מתוארת תחילה הישיבה בסוכות, ורק במעגל שני היציאה ממצרים. הסיבה: הנושא הוא חג הסוכות, ובהתאם היציאה ממצרים מתוארת כהקשר וכרקע לציווי לשבת בסוכה.

מה בין פסח לבין סוכות?

חג הפסח נחגג בתאריך היציאה ממצרים, ובו קיימת התייחסות למועד הקרבת הפסח, לחצות הלילה וליציאה למחרת היום ממצרים. באירועים היסטוריים אלו הופיע הקב"ה בידו החזקה, והם מונצחים לדורות עולם. חג הסוכות לעומת זאת אינו מציין 'אירוע' היסטורי. עיתויו בחודש השביעי - תחת החודש הראשון בו ישבו בסוכות - מרחיק את הזיכרון הטקסי וההיסטורי, ומזמן את האדם להתמקד בתהליכים פנימיים¹⁰. דומה ששתיקת התורה בפסוקי ספר שמות מלתאר באופן מפורש את הישיבה בסוכות - מצטרפת גם היא למגמה זו¹¹.

פערים נוספים בין שני החגים: בניגוד לפעולת האכילה בפסח, בסוכות האדם אינו נתבע לאיזו פעולה. המצווה היא בעצם הישיבה בסוכה ובשהייה בה - כער או כישן. עובדה זו היא ביטוי נאמן לטיבו של האירוע המקורי: שהיית העם בסוכות, והעמדה הפנימית אליה הם נחשפו. ולדורות: ייבנו ישראל סוכות - ובהן תתחולל אינטראקציה בין האדם לבין המרחב בו הוא נתון - בחסותה של השכינה¹².

מיוחד הוא הביטוי: "למען ידעו דלתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" המדבר על ידיעה, הבנה פנימית, לא על זיכרון לאשר אירע. הדרך בה תתקיים הידיעה: בישיבה במרחב המוגן, הבית הארעי, בו תתחולל אינטראקציה בין אדם לבין הבית או המרחב בו הוא נתון. כך, ב'צאת השנה' או בחג האסיף, בתקופה המגלמת במובנים שונים את סיכום השנה, יעצור האדם, ישהה ויתבונן בהתרחשויות השנה שהייתה, במערכת החיים בה הוא נתון, ובמקומה של השכינה בכל אלו.

10 ביטוי נאה לפער שבין שני החגים: ר' יהודה הנשיא עורך את משניות מסכת פסחים במבנה כרונולוגי (ראשיתה ב'ערבי פסחים' וסופה בתיאור כרונולוגי של ליל הסדר). מבנה זה תואם לפרשייה בשמות "ב, המתארת את המצוות בימים אלו - שלב אחרי שלב. חג הסוכות לעומתו מזמין לעמדה פנימית, ובמובן זה גם הפסוקים וגם המשניות ערוכים במבנה מושגי, רעיוני ולא כרונולוגי.

11 העמעות הוא כפול: לא מפורשת הידיעה שהיו במקום זה סוכות, ויותר מכך - התיאור הוא "ויסעו בני ישראל מרעמסס ספתה" ללא תיאור של חנייה מפורשת. לשם השוואה - במקום החנייה העוקבת באיתם מתוארת חנייתם: "ויסעו מספת ויחננו באתם בקצה המדבר" (שם י"ג, כ).

12 חסות השכינה היא נושא התופש מקום נרחב בדברי החכמים בתורה שבעל פה, ופחות בתורה שבכתב. בהתאם, העיסוק בו במאמר זה (שהמוקד בו הוא פסוקי המקרא) אינו נרחב.